

УДК 630.051 (092)

В.Я. ЗАЯЧУК

ПЕТРО КОНТНИЙ – БОТАНІК, ЕТНОГРАФ, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ (З НАГОДИ 120-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Ботаніка і дендрологія, як науки, своєму становленню завдячують самовідданим, часто героїчним, праці багатьох поколінь вчених нашої держави. Серед вітчизняних вчених, які зробили помітний внесок у розвиток науки, визначна роль належить Петру Йосиповичу Контному (15.10.1895-07.08.1947) – ботанику, природознавцю, географу, палеонтологу, етнографу, етнологу, публіцисту, громадському діячу, доктору філософії, одному із дослідників Карпат міжвоєнного періоду.

Народився П. Контний в українсько-польській селянській сім'ї у с. Дуб'є Бродівського повіту (зараз – Львівщина). Був виключений з теологічного факультету Львівського університету (1915-1919) за звинуваченням у співпраці з українською владою під час українсько-польської війни 1918-1919 рр. У 1920 р. брав участь у радянсько-польській війні, служив капеланом. У 1921-1925 рр. навчався на філософському та закінчив природничо-математичний факультет Львівського університету, де вивчав, зокрема, ботаніку, зоологію, геологію, географію. Паралельно з навчанням працював асистентом на кафедрі палеонтології. У 1925 р. захистив докторську дисертацію на тему «Рід *Opellia* в юрських утвореннях Польщі».

Наукові дослідження Петра Контного присвячені вивченню, переважно хвойної дендрофлори Східних Карпат, а його результати та висновки важливі для ведення лісового господарства у цьому регіоні. Під час експедиційних досліджень вивчав флору, фауну, ліси, річки, мінеральні джерела, історію медицини, питання картографії, полонинське господарство, економічну історію та географію Карпат. Починаючи з 1922 р., вчений здійснював експедиційні дослідження у Східних Карпатах, Румунії, Болгарії, Югославії. Впродовж 1930-1934 рр. він подорожував Угорщиною, Австрією, Грецією, Італією, Єгиптом.

**Петро Контний
(15.10.1895-07.08.1947)¹**

Петро Контний займав активну громадянську позицію у відстоюванні українських інтересів у Галичині. В 1933 р. у Тернопільському воєводстві з ініціативи П. Контного було створено перший в Україні і Польщі шкільний заповідник, а згодом – заповідники на г. Яйце та Жулицька (поблизу м. Золочів). У 1934 р. П. Контний активно виступає проти закриття вищої лісової школи у Львові та рільничої школи – в Дублянах. У 1935 р. він бореться проти закриття архіву кадастрових карт. У 1934 р. П. Контний віднайшов важливе джерело з історії Гуцульщини XVII-XIX ст. – документи Францисканської метрики, які тривалий час вважали втраченими. П. Контний у 1937 р. також віднайшов значну частину архіву фундації графа С. Скарбека.

Поряд з цим П. Контний у міжвоєнний період був провідним дослідником Гуцульщини. Протягом 1920-1930 рр. він закликав до розвитку традиційної культури Гуцульщини, виступав за розвиток туризму в регіоні, публікував праці туристичного спрямування у львівських газетах. За період 1926-1939 рр., а також 1941-1944 рр. Петро Контний, будучи на посаді спеціаліста з питань суспільно-економічних відносин Львівського відділення Державного сільськогосподарського банку, вивчав можливості вкладання коштів у полонинське господарство Карпат. За його участю у 1930 р. у Львові організовано виставку килимів кооперативу «Гуцульське мистецтво». На жаль, значна частина його праць залишилася в рукописах, зокрема «Атлас полонин Гуцульщини» та монографія «Полонини Гуцульщини».

Петро Контний належав до низки наукових і культурних товариств, зокрема, Польського математичного товариства, Малопольського мисливського товариства, товариства приятелів Гуцульщини. Останнє було створено у 1934 році. До речі, у звіті про роботу цього товариства опубліковано інформа-

¹ Джерело фото: Księga pamiątkowa Stacji botanicznej na Połoninie Pożyzewskiej. Lektura po latach // PŁAJ, N 37 (jesień 2008), S. 22-67.

цію за 1832 р. про згоріле стигле насадження кедря площею близько 3 га у Космачі навколо гори Лисина Космацька через велику пожежу, яка тривала два тижні та була спричинена загорянням моху біля нагрітих від сонця каменів через сильну посуху, оскільки всі літні місяці не було дощу.

Упродовж 1939-1941 та 1945-1947 рр. Петро Контний працює референтом Львівського Природничого музею. Результати його ботанічних та лісівничих досліджень висвітлено, зокрема, у низці праць: «З минулого тиса» (1937) (опубліковано у звіті про роботу товариства приятелів Гуцульщини), «Матеріали до історії лісів у Східних Карпатах» (1939), журналах, класифікації лісових угідь, статистичних даних про лісовий і трав'яний покрив Чивчинських гір (1934), описах ґрунтів і рослинності Покутських гір (1934) та ін. Петро Контний вивчав формування верхньої межі лісу в Карпатах, поширення, ріст та збереження кедря європейського (сосни кедрової європейської), сосни звичайної і тиса ягідного. Результати своїх довготривалих наукових пошуків автор аргументував архівними матеріалами про історичні факти з досліджень лісів Східних Карпат. Наведені П. Контним історичні дані свідчать про наявність тиса ягідного ще у XVII-XVIII ст. у значній кількості в лісових насадженнях басейну гірських річок Білого і Чорного Черемосів. Окупаційна влада Польщі та Австрії ввела для місцевих жителів – гуцулів спеціальну данину деревиною тиса, що призвело до цілковитого винищення до останнього дерева цього виду на території Українських Карпат. Для підтвердження архівних даних П. Контний віднайшов в околицях гірських населених пунктів – Гринява, Криворівня, Жаб'є (тепер – Верховина) і Дземброня рештки коріння і пнів тиса віком 600-700 років. Унікальною знахідкою виявився кількатисячолітній пеня тиса діаметром близько 2 м на горі Крента. Отже, тогочасні східнокарпатські ліси з участю тиса ягідного належали до найстаріших в Європі. Тому за участю Петра Контного у с. Княздів (на цей час Коломийський район, Івано-Франківської обл.) було створено тисовий заповідник.

Петро Контний відкрив у Покутських горах кіль-

ка осередків малопоширеної у Карпатах реліктової сосни звичайної. Дослідник виявив найвисокогірніший відомий у Карпатах осередок цього виду на висоті близько 1350 м н.р.м. на горі Цебот. У Покутських горах П. Контний виявив невідомі раніше нові локалітети сосни гірської (чи як її тоді називали косодеревина). Також вчений виявив у регіоні досліджень нові осередки кедря (сосни кедрової європейської чи кедрі, як її тоді називали жителі Карпат). За даними автора, кедр у минулому в Східних Карпатах був поширений на значних площах, інколи формував чисті деревостани, і ріс на нижчих висотах над рівнем моря, ніж його сучасні відомі локалітети. Аналогічно, як у випадку з тисом, у XVII-XVIII ст. місцеві жителі були обкладені спеціальною даниною – щорічно кожен газда повинен був здати владі по 10 кедрових дощок. Така податкова політика у лісовій галузі тогочасної Польщі і Австрії призвела до скорочення ареалу цього виду в Українських Карпатах, а в окремих регіонах – до повного зникнення, що послужило підставою в нашому часі для занесення сосни кедрової європейської до Червоної книги України.

Вибрані праці:

Kontny P. Przemysł ludowy Małopolski. Próba syntezy terytorialnej na terenie Lwowskiego, Stanisławskiego i Ternopolskiego wojewódstw. Lwów, 1931.

Kontny P. Pierwszy Szkolny rezerwat przyrody // Kurjer Poranny. 1934. № 3.

Kontny P. Z przeszłości cisa (*Taxus baccata* L.) // Sylwan. Lwów, 1937. Rocznik 56.

Kontny P. Materiały do historii lasów w Karpatach Wschodnich. Część I. Sosna, limba i kosówka w górach Pokuckich // Sylwan. Lwów, 1938. Rocznik 56.

V. Zayachuk

**PETRO KONTNY – BOTANIST,
ETHNOGRAPHER, PUBLIC FIGURE
(ON THE 120TH ANNIVERSARY
OF HIS BIRTH)**